

Немања Д. Андријашевић

Православни богословски факултет, Универзитет у Београду

e-mail: [nemanja.andrijasevic@gmail.com](mailto:nemanja.andrijasevic@gmail.com)

## НЕКОЛИКО ЗАПИСА ВОЈВОДЕ МОМЧИЛА ЂУЈИЋА О РАСКОЛУ У СРПСКОЈ ПРАВОСЛАВНОЈ ЦРКВИ У АМЕРИЦИ

**Анстракт:** Свештеник и четнички војвода Момчило Ђујић спада у првих неколико личности које су прозреле расколнички рад, антицрквено организовање, груписање и планирање епископа Српске православне цркве за Америку и Канаду Дионисија Миливојевића и његових присталица. У неколико записа, који су недавно пронађени, као и у појединим писмима историчару цркве доценту др Ђоку Слијепчевићу, Ђујић се осврнуо на делатности оних који су покушали да разоре јединство Српске цркве. Он је детаљно описао стање затечено у манастиру Светог Саве у Либертивилу дан после примопредаје храма и конака првобитним власницима – Српској православној цркви, односно након што су судске америчке власти правоснажно пресудиле у корист Српске цркве. Извори коришћени у раду нису до сада систематски истражени, а у прилогу је неколико писама или исечака потпуно непознатих научној јавности, из којих се сагледава Ђујићево сведочење, мишљење, па и делање, током једног од најкомплекснијих проблема Српске цркве у дијаспори.

**Кључне речи:** Војвода Момчило Ђујић, Српска православна црква у Америци и Канади, раскол, дијаспора, владика Дионисије Миливојевић.

### Увод

Навршило се шест деценија од почетка најкомплекснијег проблема Српске православне цркве (СПЦ) у дијаспори – раскола који је 1963. започет у Америци, а пренео се и у Канаду, као и у поједине црквене општине СПЦ у Западној Европи, Јужној Африци, Јужној Америци и Аустралији.<sup>1</sup> Расцеп је организовао и започео владика Дионисије Миливојевић.<sup>2</sup> Осим њега, главни актери били су владика Иринеј Ковачевић, Тихомир

<sup>1</sup> О расколу: Аноним 1962, 2; Миливојевић 21. јуна 1962, 3, 5; Миливојевић 5. јула 1963, 2; Слијепчевић 1963; Гласник Српске православне цркве (март 1964): 82; Посланица Светог архијерејског сабора СПЦ 7. март 1964, Архив Светог архијерејског сабора број 19, записник 52; Миливојевић 1969; Fahey и Vrga 1975; Стефановић 1988; Спасовић 1997, 115–192; Радовић 1990, 26; Јанковић 2001, 389–407; Радић 2002, 292–378; Спасовић 2002; Симић 2006; Трифуновић 2007, 143–153; Јанковић 2007, 213–226; Спасовић и Милетић 2008; Џомић и Тодоровић 2009, 561–619; Ђурић Мишина 2012, 595–645; Јевтић 2013, 21–66; Vasiljević 2019, 393–437; Слијепчевић 2018, 364–399; Мишковић 2024, 377–397.

<sup>2</sup> Драгољуб Миливојевић (1898–1979), дипломирани теолог, замонашио се после смрти супруге. Био је активан у Богомољачком покрету. Заномашо се под именом Дионисије. Није успео да одбрани докторску дисертацију на Православном богословском факултету Универзитета у Београду. Хиротонисан је за викара патријарха српског Гаврила, а потом је изабран за владика америчко-канадског. Иако је у почетку свог епископског служења био способан организатор СПЦ у САД, касније је

Топаловић, др Слободан Драшковић, др Урош Сеферовић, Никола Степановић, др Часлав Никитовић, рашчињени протођакон Живан Стефановић, генерал Тодор Милићевић, др Ђуро Радојевић, Драгољуб Вурдеља, и други. Краљ Петар II Карађорђевић првобитно је подржао раскол упутивши 'Поруку свим православним Србима' 15. јуна 1963, а 6. августа 1967. писмено се изјаснио да је починио грешку под утицајем „несавесних, назови пријатеља“ и да остаје веран својој Мајци Цркви.<sup>3</sup> Узроци расцепа били су бројни, па је др Станимир Спасовић закључио да су најкрупнији разлози били компликован положај српске дијаспоре, неслагање Срба староседелаца и оних досељених током и после Другог светског рата, неразумевање Цркве и њеног уређења и учења, неслога бивших политичара, лидера, као и припадника и учесника различитих зараћених страна у Другом светском рату, који су емигрирали у САД.<sup>4</sup> Стање дубоке поделе потрајало је скоро три деценије, а превазиђено је свечаним служењем Свете архијерејске Литургије у Београду на Сретење, односно 15. фебруара 1992. године.<sup>5</sup>

На самом почетку потреса при СПЦ, односно судбоносних догађаја, огласио се један број појединаца који су живели у иностранству. Они су превасходно били политички емигранти. У тадашњој Југославији због познате друштвено-политичке атмосфере није било могуће да се иједан теолог, црквени историчар или аналитичар црквених дешавања писмено јавно изрази о проблему током његовог настајања, јер су клирици и предавачи на богословским училиштима – на Православном богословском факултету у Београду, као и у појединим богословијама – били строго контролисани и нису могли слободно и без задршке да се јавно изјашњавају о актуелним црквеним дешавањима.

Један од познатијих емиграната био је православни свештеник и четнички војвода Момчило Ђујић.<sup>6</sup> Иако није свештенослужио због своје улоге током ратних дешавања, био је активан у животу и раду СПЦ у Америци. Када су почетком 1960-их година почела велика превирања која је спровео владика Дионисије Миливојевић, једини епископ СПЦ за Америку и Канаду, војвода Ђујић потрудио се да се обавести о свим догађајима и састанцима, односно црквено-народним саборима, који су предузети и организовани од стране именованог архијереја. То је постигао кроз личне контакте са људима из Цркве у Америци, или са онима блиским овој верској заједници, а почео је и да прикупља информације од бројних политичких емиграната. Велики је недостатак што лична Ђујићева архива још увек није доступна истраживачима, јер би се из ње, највероватније, сазнали и бројни други чиниоци и подаци који би осветлили његову улогу током трајања раскола. Ипак, из једног његовог (општег) дописа, као и из писама упућених његовом познанику емигранту и историчару цркве доценту др Ђоку

---

прекршио бројне каноне Православне цркве и одредбе важећег Устава СПЦ, због чега се суочио са оптужбама у односу на кршење морала, материјалне злоупотребе и невршење црквених правила. Организовао је први раскол у историји СПЦ. Био је рашчињен и враћен у ред лаика. Пред смрт је изгубио све судске спорове против Патријаршије српске пред америчким државним судовима.

<sup>3</sup> Спасовић 1997, 182–183, 184–186; Слијепчевић 2018, 384.

<sup>4</sup> Спасовић 1997, 115–118.

<sup>5</sup> Спасовић 1992.

<sup>6</sup> Момчило Ђујић (1907–1999) рођен је у селу Ковачић, у близини Книна, у Далмацији. Матурирао је у Богословији у Сремским Карловцима. Био је свештеник, ратник, командант и четнички војвода. Имао је троје деце. Своје свештенослужење заменио је ступањем на чело јединица које су се бориле за пуки опстанак Срба на територији Независне Државе Хрватске. Од фебруара 1943. године постао је командант Динарске четничке дивизије, састављене од пет пукова. Његова улога у ратним збивањима различито се тумачи у историографији. Емигрирао је 1944. у Западну Европу, а потом се одселио у Сједињене Америчке Државе, у којима је живео до смрти.

Слијепчевићу<sup>7</sup>, може се сагледати Ђујићева улога у свим тим изузетно компликованим дешавањима, која су, и припремама и започињањем раскола, као и тридесетогодишњим трајањем овог расцепа, нанела изузетно велику штету унутар саме заједнице верних при СПЦ у Америци и Канади.<sup>8</sup>

У прилогу рада налази се неколико целокупних писама, као и један број исечака, пронађених у личној заоставштини Слијепчевића у Оснабрику и уступљених трајно аутору рада. Из њих се открива Ђујићев став и његово тумачење тадашњих догађаја, као и његово сведочење о ономе што је лично видео. Сва писма објављују се по први пут, без интервенција у самом тексту, док су напомене аутора истакнуте у угластим заградама или у фуснотама.

## Прилози

[Циркуларни допис војводе Момчила Ђујића упућен политичким емигрантима]

Војвода Момчило Ђујић.

2 априла 1963

РАСКОЛНИЧКИ РАД ВЛАДИКЕ ДИОНИСИЈА

Кратка обавештења

Нови Муса Кеседија-Владика Дионисије, још „харачи у приморју” где се одметнуо. Овде донос[и]м укратко неколико хитних обавештења.

-Другог марта био у Лос Анђелосу где је покушао да прошверцује пред претставницима црквених општина свој нови „Устав” своје пројективане „Митрополије”. Казао да „народ треба да одлучи хоће ли новог владика или митрополита примити у нашу Епархију или неће”. Ту је испрашен са седнице, захваљујући образу и здравом разуму присутних Срба, међу којима су се витешки истакли браћа Тодор Полић и Миливоје Вуксановић.

-После тога, одлетео авионом за Чикаго, како је рекао, да „спашава СНОдбрану” од Ђујића, који хоће да је отме а нашег Уроша<sup>10</sup> протера”. 3 марта био на тој седници и насилу вратио на секретарску дужност (помоћу закулисно припремљене лажне већине чланства) Ђуру Радојевића којег је пре тог полугодишња седница најурила са те дужности. Овај госо је Дионисију потребан да му држи СНО и њеног претседника на линији разбијања јединства српске Цркве коју сада овај владика РАСКОЛНИК спроводи.

-Црквена Управа у Кливеланду решила да позове за 9 јуна на освећење новог храма Патријарха и послала преко Дионисија позив. Овај РАСКОЛНИК и злочинац јер

---

<sup>7</sup> Ђоко Слијепчевић (1908–1993), научник и историчар цркве, завршио је Богословију у Призрену. Дипломирао је и докторирао на Православном богословском факултету у Београду. Због његове политичке улоге у међуратном периоду и рада у корист окупатора послератни режим га је прогласио за „ратног злочинца” у Југославији 1945. године. Емигрирао је и остатак живота провео у Западној Европи – најпре у Швајцарској, а затим у Немачкој. Објавио је велики број чланака и књига, а његово најпознатије дело је тротомна *Историја Српске православне цркве*.

<sup>8</sup> О њиховој размени писама: Андријашевић 2022, 331–349.

<sup>9</sup> Српска народна одбрана (СНО, Serbian National Defence) једна је од највећих и најстаријих патриотски усмерених српских организација у Америци, а њен рад почиње од 1914. Оснивач и први председник био је Михаило Пупин. Касније ју је предводио њен обновилац Јован Дучић, Михаило Дучић, др Урош Сеферовић, Вукале Вукотић, др Рајко Томовић, Томица Иванчевић и Славко Б. Пановић, док је садашњи председник Небојша Живковић. Издају лист *Слобода* од 1952. Током трајања раскола већи део руководства и чланова ове организације сврстао се у расколнике.

<sup>10</sup> У питању је др Урош Сеферовић, који је предводио СНО од 1959. до 1983. Имао је истакнуту вишегодишњу улогу на страни расколника.

разбија српску Цркву, поништио позив и вратио назад и запретио претседнику, Триши Симићу, да не смије позивати Патријарха нити икојег Владiku из Југославије, на освећење храма, јер ако то учини, он ће забранити да не смеју нигде да уђу у храм у „његовој” Епархији. Осим тога, да ће повући са парохијске дужности и пароха, бједног проту Кусоњића, па да неће имати ни попа ни владике нити ће им ико смети да храм освети. На седници овај бједни прото-парох, изјавио да напушта парохију јер се не ради како „његов владика наређује”. У Кливелнаду [Кливленду] сада настала узбуна, колонија у расулу, Триша Симић у забуну, све кренуло низ брдо ставом и радом Расколника Дионисија и овог бједног проте који је легао у благо његовог греха и тако се идентификовао с њим у његовом расколничком раду. Било је планирано да се оствари један крупан историјски догађај и да дођу на освећење храма, из Београда, наш Патријарх [Герман Ђорић] а из Француске наш Краљ [Петар II Карађорђевић]. Кад је Расколник и нови МусаКесеџија-Дионисије за то сазнао, утицао је на Краља да одложи посету и не долази па се мисли да је то разлог одлагања Краљеве посете, а црквеној Управи забранио да зову патријарха а ако дође да ће му забранити да уђе у храм.

-Сва Епархијска имања Расколник Дионисије превео је лично на себе и сад је он власник свега. Има неколико чланова „трастија” који су само камуфлажа овог најновијег злочина над српском црквом Мусе Кесеџије.

-Нови МусаКесеџија-Дионисије Расколник, сазвао је за 17 априла седницу Епархијског пленума, свих епархијских тела. Ту ће се решити о том :шта треба радити, ако Архијерејски Сабор казни или отпрати из Епархије владiku Расколника Дионисија-новог Мусу Кесеџију?” Људе из Пленума он је већ обмануо и превео Епархијска имања на себе. Сада ће покушати да их опет обмане да донесу одлуку унапред да „не признају никакве казне над Дионисијем ако је изрече Архијерејски Сабор”. Трагедију наше Цркве изводи Расколник Дионисије у ТРИ дела: I-Обмана народа и пренос епархијског имања на себе; II-Седница од 17 априла на којој ће обманути људе који ће потписати „да они само њега признају за Владiku и да га нико не може сменити”. III-Епархијски Сабор на којем Муса Кесеџија-Дионисије мисли постати „митрополит” и оцепити се од Патријаршије.

Срби браћо, дижите се на устанак и гоните ђубравом мотком из своје Цркве овог владiku расколника.

Војвода Момчило Ђујић

[Реченица из писма Момчила Ђујића Ђоку Слијепчевићу]

9 марта 1967

Узгредно, овде имаш и Дионисијево писмо патријарху у Москву.<sup>11</sup>

---

<sup>11</sup> Владика проф. др Атанасије Јевтић записао је следеће: „2. марта 1966. ЕД [епископ Дионисије Миливојевић] је писао и Руском Патријарху жалбу на Патр. Германа и АСабор [Свети архијерејски сабор СПЦ], где углавном износи исте ставове, тражећи заштиту и покровитељство Руског Патријарха, коме се истовремено жали и на ћутање Патр.[ијарха] Атинагоре Цариградског. Интересантно је запазити да ЕД [епископ Дионисије] сада нигде не поставља питање: није ли Руски Патријарх још више ‘поробљен’ комунистичкој власти? Одговори оба Патријарха били су, наравно, негативни, па су тако ЕД [епископ Дионисије] и његова црквена група остали читав низ година изоловани”. Јевтић 2013, 58. Слично је и Слијепчевић поменуо неколико деценија раније у писму српском исељенику и стручњаку за међународно право Ђорђу Радину 18. децембра 1966: „Скоро ми је дошла до руку фотокопија писма, које је бивши владика Дионисије писао московском патријарху и молио га за подршку. Ја нисам још стигао да ово писмо темељито проучим, али је оно, само по себи, страшна оптужба против њега. Он напада патријарха Германа за сарадњу са комунистима под чијом се влашћу налази, а он сам тражи помоћ једнога патријарха, који је много више под комунистичком влашћу него што је то Герман и који је неупоредиво и мање слободан и у тежем положају од Германа”.

[Одломак из писма Момчила Ђујића Ђоку Слијепчевићу]

16 Јануара 1975

Питаш да ли је могуће наћи неки споразум са браћом која су одлутала у раскол? Није, и нема с њима никаква споразума. Прво, они су цео спор, пренели на Суд Америке. Ту су сад једино надлежни: наш Архијерејски Сабор и Судови Америке. Није више то у нашим рукама. И не може бити. Ето, ја сам ових дана братски разговарао са Д-ром Радојем Вукчевићем, једним из круга расколника са којим се уистину може братски разговарати и расправљати. Из целе расправе о том, баш по твом питању, он је закључио: „Треба све владике (и наше и ваше склонити), а поставити једног Владику и све поново збити у једну Епархију. Најбоље би било довести Хризостома или Стефана из Далмације. И то би било коначно решење”....

Тако он, умеренак и незагрижењак, каже. А ја као, и ти, знам, да Црква не може ићи назад и поништавати одлуке Сабора и Синода.

И још питаш: може ли се наша страна више мобилисати на националној и верској бразди? – Не, никако. Наша емиграција разједена је по границама покрајина, бивших партија, лажних предратних, ратних и поратних величина. Скоројевића који су се доче-пали пара па мисле да су стекли и образ и културу, и свезнање, државништво.... Сад је време полутана, црноберзијанаца, лудака и манијака сваке врсте међу Србима. И комунистичких агената који успешно свршавају своје послове у трулој, неморалној, пропалој у сваком погледу, српској емиграцији. У таквом стању и превирању, питање раскола решиће се само од себе: расколни жбирови нестаће, помрети, исчезнути. А обе стране, оба завађена табора у нашој цркви слиће се у Америчку Православну цркву. И то по једном брзом процесу који је већ у замаху.

Пошто је настао раскол, и пошто су се оцртали фронтови међу нама и расколницима, наш поштени и верујући свет очекивао је ренесансу, препород духовни и национални од наших попова и владика, од наших првака и виђених људи. Међутим, ти прваци остали су и даље утаборени у своје групе, ћелије, партије, покрајине, незнање и лутање. Владике и попови нису далеко одмакли у ничем из оног блата Дионисијевог. Узалуд је било међу нама људи, и још их увек има, што су звонили и још звоне на узбуну. Све је то пуцњава у ветар, у празно. „Очи имају а не виде, уши имају а не чују”... То је моје сазнање, уверење. Моје гледање и моја оцена садашњег стања међу нама. Жалосно, трагично, кукавно...

[Фрагмент из писма Момчила Ђујића Ђоку Слијепчевићу]

13 фебруара 1978

Видим да те интересује наш црквени расплет на суду. Суд је издао адвокатима ПРЕСУДУ непотписану да је проуче и ако имају, даду своје жалбе, примедбе.<sup>12</sup> Обе стране су те примедбе дале. Пресуда потписана званично још није дошла. Но промена у пресуди може да буде само нама у корист. Судија настоји да „затвори” пресуду све њихове могућности за даљу жалбу и одуговлачење. Тако сад стоји то питање.

---

Заоставштина Ђока Слијепчевића, свежањ писама Ђорђу Радину, 18. децембар 1966, Минхен, Савезна Република Немачка.

<sup>12</sup> Видети пресуду из 1976: <https://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/426/696.html>. Упоредити: Слијепчевић 1976, 1, 8.

Међутим, расколници су се разбили у три отворене групе: група оних који хоће назад – Матери цркви, Драшковићева<sup>13</sup> група и, понајвећа, група уз Иринеја.<sup>14</sup> Сад почињу међусобни обрачуни. Драшковића су већ означили као „издајника – петоколонаша”. Не требају царство нељудима, нако да се пред свијетом руже...каже Његош.

Има и још једна тужба. Покојни Милутин<sup>15</sup> написа неки мали чланак у „Србији”<sup>16</sup> о расколницима и Иринеју. Иринеј нас је тужио (мене, Покрет<sup>17</sup> и Уредништво листа) и тражи сто хиљада долара „за увреду части”. Још парница није ни започела како треба а адвокати су нам узели 2768 долара. Главни докуменат за нас на суду – јесте ДОКАЗ да Иринеј није никакво свештено лице у Српској цркви.

[Писмо Момчила Ђујића Ђоку Слијепчевићу]

8 марта 1978

Драги брате Ђоко,

Сетих се да у предходном писму нисам поменуо ништа о твојем страховању да се не би десио који немио инцидент у вези примо-предаје црквених имања. Шаљем ти на наш језик преведену коначну пресуду. Превод није сјајан, али може да послужи. То је „званични” превод наше цркве овамо.

Што се тиче „инцидената” у примо-предаји, да не бринеш ништа о томе. Имамо са њима у том погледу већ један преседан. А и без тога, то су букваци, лармације и у основи сиње кукавице. Залазио сам ја међу њих са пар мојих људи голих шака, међу стотине њих и правдао се с њима на такав начин да је морало бити туче. Није је било.

А ево ти једног случаја из поступка о примо-предаји:

У граду Њу Ђерси (недалеко од Њујорка) има наша мала црквена општина. Ту је био члан и Др. Часлав Никитовић и у Управи општине. Кад је дошло до расцепа, подвоје се и изађу на суд. Судило се и судило и, тај поједини случај, допре и до Врховног Суда. Пресуда падне у нашу корист. С наше стране парницом је руководио Суботић (син или вероватно унук чувеног политичког проте Суботића) а са расколничке Никитовић, Цветковићев министар. Суд нареди да се тог и тог дана изврши примо-предаја. И то да дођу само по три представника са сваке стране. И у присуству Шерифа-шефа месне полиције. Међутим, у 10 сати пре подне – кад је требало да дође шериф и зараћене странке за примо-предају, наш Суботић оде и види око 40 расколника на капији цркве са Никитовићем и Драшковићевим мајором Ацом Обрадовићем, вичу, бучу, прете батинама, псују, вређају и крешу „мајку Титовим слугама федералистима”...<sup>18</sup>

---

<sup>13</sup> Слободан М. Драшковић био је у међуратном периоду доцент Правног факултета Универзитета у Београду. Ухапшен је од Немаца 1941. Емигрирао је у Чикаго. Касније је био саветник двојице америчких председника: Роналда Регана и Џорџа Буша старијег. Његов млађи брат Милорад био је функционер Омладинског покрета ЈВуО. Емигрирао је 1945. у САД. Основали су Српски културни клуб у кући коју су подигли. Издавали су листове *Слобода* и *Српска борба*. Приликом раскола при СПЦ у САД тврдокорно су били против Патријарха српског Германа Ђорића и уз владику Дионисија Миливојевића. Објавили су неколико књига.

<sup>14</sup> Реч је о владици Иринеју Ковачевићу. Упор. *Митрополит Иринеј. Раде Неумар слободног Српства 1914–1999*, 561–619.

<sup>15</sup> Проф. Милутин Деврња, теолог, био је политички емигрант који је докторирао, живео и радио у САД.

<sup>16</sup> Реч је о часопису *Србија. Глас српских бораца* (*Serbia. Voice of Serbian fighters for freedom*), који је Ђујић уређивао дуги низ деценија.

<sup>17</sup> Ради се о Покрету српских четника Равне Горе, који је Ђујић предводио. Имао је сараднике на неколико континента.

<sup>18</sup> Реч „федералисти” користили су расколници за свештенослужитеље и вернике СПЦ одане Патријаршији у Београду.

Није било још ту шерифа и наш Суботић са своја два другара седе у ауто и право у полицију. Каже како стоји ствар пред храмом. Каже му дежурни полицајац да је шериф већ отишао код „Србијен Черч”. Кад се Суботић вратио пред „Черч”, шериф је већ кренуо да успоставља закон. Пред храмом и даље бучу ли бучу расколници. Наша тројица стану по страни и чекају....

Шериф каже раскољницима:

Господо, ја вам дајем 5 минута да се разиђете и идете вашим кућама, а да остану само одређена тројица да се изврши примо-предаја. Ако не послушате, ја ћу применити законске могућности као човек одговоран да се закон поштује и изврши. Ево ја бројим минуте; и изводи сат на којем гледа кретање казалац, па броји:

-Ј е-е-ед-д-а-а-н-раскољници се миголје и све мање вичу.

-Д-в--в-в-а-а-а-Неки од раскољника беже прекопута улице.

-Т-р-р--и-и-и-и-ио-Раскољници сви побегли преко улице и ћуте.

Остао је само Аца Обрадовић и легао по свој дужини црквеног прага па виче: „Само преко мене мртвог можете ући у овај храм.....”

Шериф хладно, мирно наставља да броји минуте:

-Ч-е-е-т-т-р-и-и-и-Аца се мигольи и виче...

-П-е-е-е-е-е.....и док није шериф стигао да каже и оно Т, Александар Обрадовић, Драшковићев гаулајтер и писац историје ратова Србије, диже се нагло и бежи према групи расколника са друге стране улице вичући:

„Ааааа, мајку ли вам вашу, па ви би дозволили да погинем, а да ни прстом не мрднете....седа у свој ауто и губи се брзо. Руља се разилази а г. Министар са два другара, дрхтавим рукама потписује ЗАПИСНИК о примо-предаји и извињава се шерифу за „неред који су изазвали неки сангвиници” међу члановима са њихове стране...

Ето, то је једна слика. А ево ти друга:

Био је Видовдан пре три године. Дошао да буде главни гост и говорник наш Престолонаследник Александар [Карађорђевић]. Епархија држи овамо за сада Видовданске прославе. Све је било лепо. Био сам и ја и говорио. После пар дана Престолонаследник тражи да иде у Либертивил – да се поклони очевом гробу. Расколници одбили да му то дозволе. Наши адвокати издејствују то судом. Али расколници прете. Суд је дозволио Престолонаследнику једином да са својим свештеником може доћи и у манастирском храму одржати помен-како је желео. Тако је и било. Суд је казао да нико не сме од наше стране да буде тамо. Ја узем Драју Ђолнића, четника из Мачве и Славка Грчића млађег човека из Гацка. Сва три по један пиштољ и нож-каму у џеп па у манастир. Ако буде расколника да сметају Принцу, тући ћемо се са њима. Оставимо ауто подаље од манастира и кренемо пешице. И видимо:

На вратима манастирског храма, два метра висок, јак као коњ, стоји херцеговац Баб Вујовић рођен у Чикагу, а испред врата, с једне стране десет полицајаца, а са друге око 80 расколника који вичу:

„Нећемо Титовце у наш храм. Даље федералисти, напоље са имања нашег манастира!.....”

Ми, нас тројица, идемо право манастирском стазом на улаз у храм. Кад нас видеше, међу расколницима наста дрека: „Ево их, доље војвода издајница... Напоље са нашег имања. Ово је српско, а не Титово....”

Ми корачамо мирно, хладнокрвно, ћутке – право пред храм, међу њих и полицајце. Казао сам мојим (јер су нагли) да ништа не ураде без моје наредбе. Баб Вујовић (у чијој сам родитељској кући много пута био гост, код његових већ упокојених честитих родитеља – и којег познајем као честита али заведена у раскол) виче:

„Аааа, и ти си дошао војвода да овде ствараш „трабл”. Неред.

Ја му кажем:

„Нисам дошао за никакав неред него за ред да се законске одредбе поштују и да наш Принц може мирно да се поклони гробу свог оца. (Једна жена преводи шефу полиције оно што кажем још док ја говорим) Али ако ви желите неред, е бели, биће нереди и ако треба да се закон одржи и част Принца-биће крви до колена и мртвих глава, буди брате Баб у то сигуран...”. Онда се окрећем окупљеним расколницима и кажем:

–А шта се ви дерете ко јарци? Зар немате нимало образа и стида? Ко је ту међу вама ко ће сад спречити Принцу улазак у храм-ми би хтели одмах да га видимо-па да се поразговарамо како се у таквим приликама говори.... Они заћуташе као кукавице а наиђе Принц и отац Урош [највероватније свештеник Опокољић]. Баб их пушти мирно да уђу у храм, а расколници почеше да се разилазе. Остадоше само њих неколико са неколико жена. Једна од њих ће рећи свима око себе:

„Па Војвода је у праву. Ви сте нас слагали: казали сте да долазе федералци да отму манастир, а оно долази син на гроб очев а ми дошли да бучемо....”

–Тако је непозната сестро, кажем ја, и они одоше док неки сачекаше да Принц изађе да га без буке виде. Кад је Принц изишао, неке жене међу њима говоре:

„Еее, Бога ми млад је и љеп човјек, па и порастао је доста...”

За све време полиција је била мирна посматрала и ништа није предузимала

-----

Има један њихов поп који пјесме пева па скоро у њиховој штампи објавио неку песмину против нас у којој каже да смо гори од Турака... и посебно удара по мени, помиње неког белог коња на којем ја мислим да „дојашем у Либертивил” и каже у једном стиху:

„Дур, дубок је јендек, прескочити нећеш!”

Нисам мислио никад да јашем на белом коњу али тај ће поп ускоро видети да и без „белог коња” пешице, олако „изи” могу па њихов јендек прескочим. – Ђоко, од Бога ти здравље, Теби и Твојима. Поздрав Твој

Војвода Момчило.

[Одломак из писма Момчила Ђујића Ђоку Слијепчевићу]

26 априла 1978

Расколници су нашли неку „рупу” у закону да се жале. Наши адвокати кажу да је смисао те жалбе питање „само неких техникалија о примо-предаји а никако о неком поновном суђењу или продужавању суђења”. Мени су то лично казали јер сам и ја ових дана (13 и 14 априла) био на суду у Вокигену код чикага са Иринејем. Тражи одштету од сто хиљада долара за „увреду” коју је открио у чланку којег је 1976 објавио у „СРБИЈИ” +Деврња. Изјавио сам да сам ја то писао, јер би могли да судски узнемиравају породицу +Милутина. Парница још није ни почела пуним махом а адвокати ме коштају већ 5000 долара. Ко зна колико ће још коштати и колико ће парница трајати. На суду је Иринеј изјавио да је „питање парнице изашло из оквира личних” и његових и мојих и да су „све српске организације и слободна Епархија<sup>19</sup> стале иза тужбе”.... Дакле, јасно, њима треба „хране” да кљукају своје присташе и сад се у ствари – црквени спор продужава у спору са нашим листом, са мном и Покретом. Наши адвокати кажу да не можемо изгубити парницу али да она „може годинама да потраје”.

---

<sup>19</sup> У оригиналном документу потписаном 29. априла 1977. од Иринеја Ковачевића стоји: „Поменута црквена заједница узела је као име своје корпорације: Слободна Српска православна Епархија за САД и Канаду”.

[Одломци из писма Момчила Ђујића Ђоку Слијепчевићу]

18 јуна 1978.

Што се тиче црквеног спора, суд је уважио жалбу расколника и тиме ће се парничење одвући до краја ове године, ако не и дуже. Ово је земља где се на изборима судије бирају, а то је пропаст. Земља у којој један шугави трговачки агент из Кореје – може да купи и поткупи сенаторе, конгресмане..... Боже уклони!

[...]

Расколнички сабор овамо прошао је онако како је Иринеј желео и поред упорне контра-акције Драшковићеве. Они ће и даље гурати у свом лудилу. Можда ће му отказати која црквена општина. Знам да ће оне две у Чикагу – ускоро прећи на нашу страну. Да је извршена пресуда о примо-предаји, њихов би се сабор изјавио. Овако, још дишу, и иду даље...

[...]

Шејдиланд<sup>20</sup> се све више претвара у пустињу и зграде пропадају – јер расколници на том имању немају више ни чувара имања. Сасвим су га напустили.

[...]

Моја парница тече и даље са Иринејем и мене кошта досад пет хиљада долара. Тражио сам из Патријаршије да ми пошаљу докуменат о расцињењу Иринеја, али је прота Младен јавио Фирмилијану ово: „Тражени докуменат не можемо послати из извесних разлога”. Сада Фирмилијан у Београду треба да чује те „разлоге”.

[Фрагменти из писма Момчила Ђујића Ђоку Слијепчевићу]

3 августа 1979

Предали су нам имања црквена расколници. Ја сам се затекао на путу и по Канади и свратио дан касније после примо-предаје Либертивила. Слика је ГРОЗНА: скоро сав намештај опљачкали и одвукли на имање од 63 екера земље 20 километара даље од Либертивила. Манастирски храм прокишњава од врха крова до патоса. Све поразбијано, прљаво, опљачкано. У соби где је болестан лежао Дионисије, кревет му је остао и постелина. Празни ормари где су књиге биле. Његови молитвеници, неке одежде и све мантије, чите, калуђерске капе, веш...све расбацано по соби и ормарима са одваљеним вратима..... Изнад кревета [кревета] виси слика Патријарха Германа – величине 15 са 25 центиметара отприлике, а испод слике пише:

Преосвећеном Господину Дионисију, епископу српске православне цркве у Америци и Канади, епископ Герман за време канонске посете 1952.

Распродали су око 500 гробљанских парцела за сахрану умрлих а цена им је текла од 250 до 600 долара по парцели. НИГДЕ никаквих књига прихода и расхода, ни епархијских ни манастирских. Нешто мало архиве и све је то. Адвокат њихов казао је:

Немамо да правимо никакве спискове. То што видите ту је и ето вам а ако нешто нема, крив је Дионисије....

У свештеничком пензионерском фонду – кад је парница почела, било је 65.000 долара, сад нема ништа.

Књига би се могла о свему овом написати.

Позвани су на суд наши и њихови адвокати са тужитељима и туженим, у овај прошли понедељак, 30. јула. Требао је да предаду ЗАПИСНИК о примо-предаји и списак оног шта је све примљено. Ништа није показано осим мали записник примо-предаје. Судац их је оштро, преко мере оштро, изгредио и казао им да до 29 октобра 1979 има да

---

<sup>20</sup> У питању је манастир Пресвете Богородице и велико имање СПЦ у Шејдланду (Shadeland), Спрингбороу (Пенсилванија), у Америци.

донесу све пословне књиге, списак свега што има и што је нестало и да ће тог дана морати да надокнаде материјално СВЕ што буде нестало. Онда им је „заледдио“ законски сву имовину у банкама и фондовима до тог дана. Заледдио им је и 55.000 долара које су положили у суд да би се одатле евентуално наплатило оно што је нестало.....

Сад је Суд распуштен за месец август и септембар а почиње 5 октобра. ЗАТО је суђење одложено за 29 октобар.

[...]

Овдашње имање у Калифорнији, Џаксон, није предано. [...] Тако је примо-предаја одложена и сад ће се извршити. Имање Шејдиленд су предали али су одсекли 18 екера и посебно укњижили као „нову корпорацију“. То је траги-комично, јер ће то ових дана морати предати. Али, за њих, зло је у томе што се је открило уље на Шејдиленду и прошлог понедеоника компанија која је уље од њих закупила, почела је инсталацију пумпа да вади уље. Сада ће сав приход од тога тећи нама, нашим Епархијама...

### Осврт на Ђујићева сведочанства

Момчило Ђујић је још почетком априла 1963. у циркуларном допису упућеном политичким емигрантима писао о „линији разбијања јединства српске Цркве коју сада овај владика РАСКОЛНИК [Дионисије Миливојевић] спроводи“. С једне стране, у духу епске традиције у којој је одрастао и био васпитан, а с друге, резигниран због личне процене да ће у Цркви бити створене озбиљне неприлике и неред, он је предводнику раскола као и његовим појединим присталицама надевао различите увредљиве надимке, или их је називао именима српских душмана из народне поезије, уз коришћење мноштва погрдних израза. С обзиром на чињеницу да је њему било јасно да се епископ СПЦ за Америку и Канаду већ тада „одметнуо“ од своје Цркве али не и од њених фондова, он је одлучио да реагује, па је исписао „неколико хитних обавештења“. Опис чињенице да је владика Дионисије покушао на неправилан и неканонски начин да успостави нови „Устав“ и поверену му епархију самовољно подигне на степен митрополије, Ђујић је назвао „шверцовањем“. Указао је и на злоупотребу при великој и познатој српској организацији Српска народна одбрана. У њој је поменути архијереј успео да постави неколико руководилаца које је „закулисно припремио“, па је рад ове организације усмерио у активно подржавање раскола. Ова тврдња била је тачна, јер је поменута велика, позната и призната организација била изразито против клира СПЦ у Југославији – а њени чланови сматрали су да је СПЦ неслободна у одлучивању, док су афирмативно били усмерени ка епископу Дионисију Миливојевићу и свештеномонаху а касније епископу Иринеју Ковачевићу.

Због нереда насталих при Црквеној општини СПЦ у Кливленду, Ђујић је Миливојевића окарактерисао и речима да је „злочинац јер разбија српску Цркву“. Истакао је и чињеницу да је именовани архијереј без икаквог верског разлога „црквеној Управи забранио да зову патријарха“ на освећење храма. Нецрквена одлука епископа Дионисија – који се тог момента налазио под истрагом Патријаршије српске због бројних жалби и потписаних дописа верника из Америке и Канаде – да на важну прославу при великој црквеној заједници не позове поглавара СПЦ, и да још и уцењује председника Црквеног одбора Тришу Симића, указује на размере његове злоупотребе и непримереног односа и понашања према српском патријарху. На крају дописа Ђујић је изнео и следећи податак: „Сва Епархијска имања Расколник Дионисије превео је лично на себе и сад је он власник свега“. Овај факт упућује да се Миливојевић свесно одвојио од страдалног клира СПЦ у Југославији, али не и од некретнина које су други клирици и верници стекли и регистровали их на Цркву. То представља грубо гажење свих црквених закона, канона, па

чак и Устава СПЦ, што нико у том моменту од присталица епископа Дионисија, као ни он сам, у до сада пронађеним или доступним документима или архивама није писмено оспорио нити демантовао. Резигниран „трагедијом наше Цркве” за коју је предвиђао да ће је владика Дионисије извести у три дела, закључио је: „Срби браћо, дижите се на устанак и гоните ђубравом мотком из своје Цркве овог владiku расколника”.

У међувремену, када се расцеп проширио, Ђујић је са Слијепчевићем делио податке о развијању и ширењу раскола, а поменутом историчару слао је и материјале до којих је долазио, или њихове фотокопије. У писму од 16. јануара 1975. сазнало се да се Слијепчевић распитује о могућности проналажења неког „споразума са браћом која су одлутала у раскол”. Ђујић је искључио ову могућност јер су расколници „цео спор пренели на Суд Америке”. Он је веома критички описао загранично стање сведочанствима да је емиграција подељена, незрела, сачињена од „лажних предратних, ратних и поратних величина”, оних „који су се дочепали пара па мисле да су стекли и образ и културу, и свезнање, државништво”, због чега је изнео своје уверење да ће се питање раскола решити „само од себе: расколни жбирови нестаће, помрети, исчезнути. А обе стране, оба завађена табора у нашој цркви слиће се у Америчку Православну цркву. И то по једном брзом процесу који је већ у замаху”. Разочаран свим што је описао, Ђујић је изнео бојазан да ће верници СПЦ под наведеним околностима постати верници Америчке православне цркве. Закључак његовог писма јесте да су реалност и сви изгледи за превазилажење расцепа сведени на „жалосно, трагично, кукавно”.

Изузетно је важно и Ђујићево писмо од 13. фебруара 1978. Из њега је Слијепчевић обавештен да је стигла првобитна пресуда америчког суда на коју обе стране имају право жалбе. Ђујићева процена била је да је Црква добила спор, а евентуалне измене могу ићи искључиво у њену корист. Пишући о поделама при расколницима, што се често догађа код оних који се оделе од Цркве – да се протоком времена деле по фракцијама и „утркују у ревности” и „православности”, Ђујић је парафразирао и Његошове речи у контексту расколничке поделе „у три отворене групе”. Аутор је свог познаника из Минхена обавестио и о чињеници да је њега лично, Покрет српских четника Равне Горе и уредништво листа *Србија. Глас српских бораца (Serbia. Voice of Serbian fighters for freedom)* тужио Иринеј Ковачевић, расколнички епископ, који према тумачењу четничког војводе Ђујића „није никакво свештено лице у Српској цркви” – јер није хиротонисан одлуком те верске заједнице. Упркос том факту поменути тужитељ потражује преко суда сто хиљада долара „за увреду части”. Ђујић није подробније коментарисао чињеницу да се на част позива неко ко се представља да је клирик верске заједнице која га није изабрала за епископа, нити га је хиротонисала, али га је у међувремену вратила у ред лаика и његово самоволно рукоположење у чин епископа прогласила званично и јавно ништавним. Са друге стране, не посматрају сви улогу и делање епископа Иринеја само негативно. У делу *Митрополит Иринеј. Раде Неимар слободног Српства 1914–1999*, налази се пуно позитивних исказа о овом клирику. Аутори проф. др протојереј-ставрофор Велибор Џомић и протојереј-ставрофор Јован Тодоровић сматрају да ће време раскола „остати запамћено по стравичним последицама црквене поделе и братомржње у српској националној емиграцији, као и међу староседеоцима”.<sup>21</sup> Такође, изречен је и следећи податак: „Време од скоро тридесет година, од 1963. до 1990. године, протекло је у непрестаним суђењима за које су представници обе стране у црквеној подели америчким адвокатима и судовима исплатили по више милиона долара. Остало је запамћено и забележено да је Епископ Иринеј на много места и више пута говорио да му је најжалије што је огромно време морао да

<sup>21</sup> Џомић и Тодоровић 2009, 18.

потроши по америчким судницама и канцеларијама америчких адвоката”.<sup>22</sup> Овај цитат не уклапа се у чињенично стање, односно однос владике Иринеја према свештенику и четничком војводи Ђујићу, првенствено у контексту парница које је Ковачевић покренуо против њега, покрета који је предводио и листа који је уређивао. Није се сазнало како су окончани поменути судски процеси, али се може претпоставити да су аргументи тужитеља били одбачени. Џомић и Тодоровић набрајају и једну велику заслугу епископа Иринеја – грађење храмова и црквених здања, што Ђујић у својим дописима Слијепчевићу уопште није наводио: „Његов принос Богу и роду, као и принос његових свештеника и благочестивих Срба, данас представљају задужбине – Манастир Покрова Пресвете Богородице – Нова Грачаница на Трећем језеру код Чикага; Манастир Светог Апостола Марка у Шефилд Вилицу; Манастир Светог Саве – Нови Каленић у Канбери у Аустралији; Светог Саве у Џексону; нови храмови и омладински кампови у Шејдленду и Новој Грачаници, као и више десетина српских православних храмова у Америци, Канади, Аустралији и Европи”.<sup>23</sup>

У писму од 8. марта 1978, Слијепчевић је од Ђујића добио превод пресуде, као и предвиђање да се не очекују никакви немири нити инциденти приликом примопредаје црквених имања представницима СПЦ, јер су, према сведочанству Ђујића, расколници „букавци, лармације и у основи сиње кукавице”. Током изношења својих запажања он се детаљно и опширно расписао, не штедећи коришћење цртица и других знакова интерпункције, што је иначе веома ретко чинио. Илустративно је и његово описивање прославе Видовдана 1975, у истом допису: тензије које су постојале између присталица раскола и оних верних Цркви у отаџбини биле су толике да се и у храм ишло са оружјем и спремношћу да се неистомисљеници повреде или лише живота. Ђујићево кратко указивање да је са саборцима пошао у обитељ (међу истокрвну и истоверну браћу) наоружан и ватреним и хладним оружјем указује на размере непријатељстава и отворену нетрпељивост, коју је ретко која личност желела да умири или евентуално допринесе њеном превазилажењу (у тадашњем времену).

Веома је занимљиво и дуже Ђујићево писмо Слијепчевићу написано почетком августа 1979. У њему га обавештава о томе шта је затекао дан после примопредаје манастира у Либертивилу, односно храма и свих других просторија, законитим власницима од стране расколника, тачније привремених узурпатора. Док је Ђујић слушао и читао о себи у контексту „да долазе федералци да отму манастир”, дотле је та светиња била разграђивана и пустошена. „Резултат” тих самопрокламованих бораца за слободну Цркву управо је описао Ђујић, приказавши затечено стање, које би се заиста могло описати као катастрофално, односно као плод цркворушитељног односа. Којим другим речима би се могло именовати отуђивање гробљанских парцела, непостојање књига прихода и расхода, однесен намештај, испражњен свештенички пензионни фонд, саборни храм који прокишњава, и тако даље?

Напослетку, из бројних Ђујићевих дописа и детаљнијих описа сазнају се следеће чињенице: целокупно вишегодишње позивање разбијача црквеног јединства на „слободну Цркву”, „борбу за Српство”, „истрајавање” на „путу Светог Саве српског”, „супростављање црвеној Цркви”, називање поглавара СПЦ, отачаствених архијереја, свештенослужитеља и свештеномонаха „слугама комунистичког режима”, и томе слично, показало се неадекватним и нетачним, и представљало је фарсу и лажно служење црквеним или националним интересима српског народа, јер се управљање црквеном имовином свело на њено запустање, уништавање и отуђивање. Најсликовитији приказ изреченог у Ђујиће-

---

<sup>22</sup> Исто, 26–27.

<sup>23</sup> Исто, 29–30.

вим записима је пререгистровање црквене имовине на своје лично име – иако приватна својина не постоји у цркви. Осим наведеног, црквену имовину је расколнички клир често и обимно „успешно” и (пре)продавао. Заљубљеност према расцепу и подели цркве као богочовечанског организма – а самим тим и према распињању помесне Српске цркве – не може се тумачити као љубав према цркви, нити као црквеност, нити као хришћанска врлина, већ најпре као прелест, као погрешно процењивање, непознавање основа своје вере, гордост и неразумевање природе, суштине, и бића цркве.

С обзиром на непостојање конкретнијих података – књига прихода и расхода, рачуна, архиве, објављене (архивске) грађе Слободне Српске православне Епархије за САД и Канаду – тешко је установити колико су расколници уложили сопствено зарађеног новца у подизање црквених здања, или колико су грађевина откупили прилозима себи оданих присталица, као и шта су од наведеног стекли на поштен и хришћански начин, а колико је новца прикупљено на начине које је Ђујић детаљније описао. Стога није једноставно прецизно и несумњиво закључити истинско порекло прихода којим су зидане задужбине и откупљивани плацеви и имања, које је касније регистрована Слободна Српска православна Епархија за САД и Канаду стекла. Оно што се несумњиво може закључити, јесте проста чињеница да су расколници своју неописиву слободу – на коју су се тако громогласно позивали па су ову реч исписали и испред званичног назива цркве коју су основали и регистровали – искористили тако што су умањили оно што су (бесправно) преузели од СПЦ без питања или одобрења од свештеног сабора архијереја Српске цркве. Истовремено, патријарх српски Герман је са отачаственим владикама упркос претњама, неслободи, притисцима, хапшењу, прогону, батинању (свештенослужитеља па чак и монахиња) и мањку клира, као и неописиво малим приходима, успео да сачува поверено, као и да покрене рад неколико богословија, лист *Православље*, стручни научни часопис *Теолошки погледи*, а истрајавао је и у покушајима да се настави и доврши изградња Храма Светог Саве на Врачару, као и у бројним другим подвизима током свог вишедеценијског трпљења на челу Српске цркве. Насупрот оним архијерејима и свештенослужитељима који никада нису живели и радили у земљи у којој је социјализам био на власти, а били су то и владика Дионисије Миливојевић и владика Иринеј Ковачевић, и за разлику од појединих архијереја који годинама и деценијама нису долазили на редовна годишња заседања Светог архијерејског сабора СПЦ – због страха и непостојања жеље и потребе да састрадавају са распетим клиром СПЦ у Југославији, а такав је био владика Дионисије Миливојевић, патријарх српски Герман је већ 1969. послао писмо Јосипу Броз, у коме га је недвосмислено и јасно информисао о чињеници да се „српска црква и верници суочавају са терором и насиљем, који су интензивирани у последњих годину дана. Патријарх је напоменуо да претходне жалбе Синода надлежним републичким органима и Савезном извршном већу нису наишле на адекватну реакцију, и да у последње време насиље „узима све теже облике”, наводећи да се ради о физичким нападима и nanoшењу тешких телесних повреда монасима и монахињама, скрнављењу надгробних споменика, уништавању усева и уништавању шума”.<sup>24</sup> Стога би се и у контексту наведеног податка могло закључити да Ђујић јесте исправно писао о страдалној Цркви у Југославији, и јесте тачно наводио да су многи отпадници од СПЦ у дијаспори били галамције и клеветници, који својим хулиганским чињењем нису допринели ниједној верској заједници, нити српском националном бићу. Њихова „осуда” комунистичке власти са безбедне удаљености била је сањарење и неуспешна глума из простог разлога што једном храбром и способном српском православном патријарху и истинском борцу против комунизма нису пружили подршку док се он усудио – не само једном – да се супротстави

---

<sup>24</sup> Вукадиновић 2020, 636.

и југословенском режиму и његовом неприкосновеном вођи, деценијама предано богослужењу у Србији и Југославији, као и управљајући појединим епархијама ове верске заједнице у дијаспори.

### Закључак

Војвода Момчило Ђујић је током свог живота у емиграцији био и остао веран Српској православној цркви, њеном вишевековном устаљеном канонском поретку, поштовао је важећи Устав СПЦ, веровао је и гајио поверење према врху ове верске заједнице у Југославији (у којој је Црква била маргинализована и обесправљена). Предузео је одређене кораке да у почетку стварања расколничке хистерије стање ствари назове правим именом и оне које је сматрао кривцима тако и именује. Односно, заложio је свој лични ауторитет – који је неоспорно био велики (посебно у емиграцији), јер он је био један од познатијих ратника, команданата, па и чувара и бранитеља незаштићеног српског народа у Независној Држави Хрватској – да не дође до расцепа при Цркви и да онима који нису разумели ни природу Цркве, нити њено уређење и функционисање, укаже да проблем може бити опасан и да се може догодити да узрокује бројне последице, које би могле да трају дужи временски период.

Ђујићева процена и називање владике Дионисија расколником с обзиром на то да је поменути архијереј кренуо тим ничим изазваним и самоизабраним путем – који свети оци и учитељи цркве називају путем пропасти и душепугубним делањем, у коме учешће и истрајавање ни мученичка смрт не може поништити нити бити призната као знак покајања – показала се прецизном. Из данашње перспективе, његови погледи и процене могли би се окарактерисати као тачни, јер су расколници, као и они који су расцеп подстрекивали или подржавали, нанели велику штету хришћанству, Православној цркви, помесној Српској православној цркви, српском народу, као и националним интересима, посебно у расејању. Право је питање да ли имања и задужбине које су расколници неоспорно стекли, сазидали и основали, могу да представљају позитиван прилог и допринос њиховом делању, нарочито имајући у виду да је након превазилажења раскола 1993. све потпало под имовину СПЦ.

Из цитираних дописа у раду видљиво је поверење које је Ђујић имао према врху СПЦ, иако се није сазнало да ли је са неким од епископа, или чак са поглаваром, имао икакав лични однос, барем преко посредника. Приметно је и поштовање које је он гајио према Слијепчевићу, јер га је опширније обавештавао о догађајима за које је сазнао од самих учесника, или му је подробно описивао своју улогу у судбоносним тренуцима, а понекад му је и слао материјале до којих је дошао. Штавише, могло би се закључити да су Ђујић и Слијепчевић као некадашњи припадници различитих страна током Другог светског рата, у погледу према припреми, организовању и спровођењу раскола, били наглашени истомишљеници, који су се у многим стварима допуњавали. О томе до танчина сведоче садржаји писама који се први пут објављују, а који свакако представљају праву реткост јер откривају једну непознаницу о животу и раду познатог борца и четничког војводе, који се није определио за оне који су се (материјално) окористили и који су водили вишегодишњу битку против своје Цркве и њеног страдалног клира у отаџбини. Остаје нејасно због чега раскол није помињан у (пронађеним) писмима које су Ђујић и Слијепчевић разменили од 1963. до 1975. године, када је расцеп био на врхунцу. Њихова преписка се одвијала повремено, и може се претпоставити да нису сачувана сва писма, а Ђујићева заоставштина још увек није доступна јавности или истраживачима, па није могуће доћи до коначног одговора по том питању.

Објављени дописи корисни су и за разумевање односа расколника и верника оданих Цркви, као и за сагледавање слике о верском животу Срба у емиграцији. Рад осветљава и мање познате догађаје у историјском ходу Српске православне цркве у другој половини 20. века у дијаспори, са посебним освртом на доношење података о начину функционисања и трајању првог раскола при овој верској заједници. Такође, садржи и подробне описе свих разграђујућих и поражавајућих резултата отуђивања црквене имовине и њеног вишегодишњег уништавања, о чему је детаљније посведочио трудољубиви верник и лични сведок – свештеник и четнички војвода Момчило Ђујић. Вредност његових сведочења о расколу у Српској православној Цркви у Америци и Канади доприноси бољем разумевању тешких прилика у тамошњој српској емиграцији.

На основу свега наведеног и анализираниог, може се поклонити поверење Ђујићевим сведочанствима, јер он није имао никаквог разлога да измишља или нетачно приказује резултате расколничког делања Миливојевића и његових присталица, нити је од тога могао да има икакве личне користи, а нарочито није имао потребу да очекује од свог познаника Слијепчевића неко посебно поштовање или дивљење због корака које је предузео, највероватније уз вољу или допуштење виших црквених власти у Америци и Канади. На основу писмених података које је Ђујић изнео, може се закључити да продаја црквених имања, чак и гробљанских парцела, од стране расколника, није допринела антикомунистичкој борби, нити је нанела штету Комунистичкој партији Југославије / Савезу комуниста Југославије или Титу – ни краткотрајну, нити дуготрајну. Упркос томе, сигурно је нанела велику штету СПЦ и њеном иметку, који је стечен тешком муком током дужег временског периода и великим личним одрицањима верника у туђини. Подаци из прилога у раду доприносе и сагледавању резултата оних који су се борили против комунистичке идеологије и социјалистичког уређења послератне Југославије на погрешан начин – смањивањем и отуђивањем иметка СПЦ. Поменути расколници и њихове присталице су, свесно или несвесно, током дужег временског периода евидентно и конкретно ослабили верску заједницу којој су (некада) припадали. Због тога се њихов труд на разбијању јединства Цркве и клеветању страдалног клира у отаџбини не може убројати у слабење комунистичке идеологије, борбе против тоталитарног режима, доношење штете власти СФРЈ, или угрожавању позиције Јосипа Броза Тита.

### **Захвалност**

Благодарност за уступање личне заоставштине доцента др Ђока Слијепчевића и трајну дозволу за објављивање података из ње аутор рада исказује др Љеља Слијепчевић (1940–2023) из Оснабрика.

### **Необјављени извори**

Заоставштина Ђока Слијепчевића, Лични фонд Немање Андријашевића, Минхен, Савезна Република Немачка.

Фасцикла „Раскол“, Архив Епархије диселдорфске и немачке, Манастир Пресвете Богородице у Химелстиру поред Хилдесхајма, Савезна Република Немачка.

### **Објављени извори**

*Гласник Српске православне цркве* (март 1964). Београд: Свети архијерејски синод Српске православне цркве, 82.

*Посланица Светог архијерејског сабора СПЦ од 7. марта 1964. године. Архив Светог архијерејског сабора број 19, записник 52, Београд: Патријаршија српска.*

## Интернет

<https://doculaunch.com/public/serbianheritagemuseum//1097298/1259676/1097680/1396564/1506980/index?redirect=1&query=>  
<https://doculaunch.com/public/serbianheritagemuseum//1097298/1259676/1097680/1396564/1506980/index?redirect=1&query=>  
<https://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/426/696.html>

## Дисертације

Вукадиновић, Иван (2020). *Аутономија Косова и Метохије у Србији (1945–1969)*. Београд: Филозофски факултет.

## Литература

- Аноним (21. јун 1962). „Ка расколу?“. *Глас канадских Срба*, 2.
- Андријашевић, Немања (2022). „Преписка војводе Момчила Ђујића и професора др Ђока Слијепчевића“. *Црквене студије*, 19: 331–349.
- Ђурић Мишина, Вељко (2012). *Герман Ђорић – Патријарх у обезбоженом времену*, 1. Сланци: Манастир Светог првомученика и архијакона Стефана, 595–645.
- Јанковић, Милан Д. (2001). *Патријарх Герман у животу и борби за Спомен-храм*. Крагујевац: Каленић, издавачка установа српске православне Епархије шумадијске, 389–407.
- Јанковић, Милан Д. (2007). *Владика Лаврентије под крстом љубави и служења*. Љубовија: Манастир Соко, 213–226.
- Јевтић, Атанасије (2013). *Савремени еклисиолошки подсетник о дијаспори*. Лос Анђелес – Чикаго – Врњци: Севастијан прес, Братство Светог Симеона Мироточивог, 21–66.
- Миливојевић, Дионисије (21. јун 1962). „Важна објава. Свему родољубивом свештенству, црквено школским општинама, и православним Србима и Српкињама ове епархије – поздрав и благослов – радујте се у Господу“. *Глас канадских Срба*, 3, 5.
- Миливојевић, Дионисије (5. јул 1962). „Узмак“. *Глас канадских Срба*, 2.
- Миливојевић, Дионисије (1969). *Издајство српског народа и СПЦ*. Либертивил: самостално издање аутора.
- Митрополит Иринеј. Раде Неимар слободног Српства 1914–1999* (2009). Приређивачи Велибор Џомић и Јован Тодоровић. Краљево – Треће језеро: Богословски фонд Светога Саве Митрополије новограчаничке, 561–619.
- Мишковић, Милош (2024). „Допринос епископа Лаврентија у превазилажењу раскола у Српској православној цркви у Сједињеним Америчким Државама“. *Црквене студије*, 21: 377–397.
- Радић, Радмила (2002). *Држава и верске заједнице 1945–1970*, 2. Београд: Институт за новију историју Србије, 292–378.
- Радовић, Амфилохије (1990). „Наши расколи“. *Гласник српског историско-културног друштва 'Његош'*, 63: 26–37.
- Симић, Драгослав (2006). *Раскол у етеру. Живот српске емиграције у Америци кроз радио програм Николе Косића (Милвоки 1952–1982)*. Београд, Драслар партнер.

Слијепчевић, Ђоко (1963). *Огрешења владике Дионисија*. Минхен: самостално издање аутора.

Слијепчевић, Ђоко (1. октобар 1976). „Пресуда или само судско мишљење“, *Искра*, 611: 1, 8.

Слијепчевић, Ђоко (2018). *Историја Српске православне цркве III*. Београд: Catena mundi, 364–399.

Спасовић, Станимир (1997). *Историја Српске православне цркве у Америци и Канади: 1941–1991*. Торонто – Београд: Источник Епархије канадске, Српска патријаршија, 115–192.

Спасовић, Станимир (2002). *Историја Српске православне цркве у Западној Европи*. Торонто: Источник Епархије канадске.

Спасовић, Станимир; Милетић, Србољуб (2008). *Историја Српске православне цркве у Аустралији, Новом Зеланду и Јужној Африци*. Сиднеј: Српска православна црква у Аустралији и Новом Зеланду.

*Споменица: прва посета његове светости патријарха српског Господина Павла Српској православној цркви на Северноамеричком континенту 1992 (Souvenir Book: the first of His Holiness the Serbian Patriarch Pavle to the Serbian Orthodox Church on the North American Continent 1992)* (1992). Приређивач Станимир Спасовић. Торонто: Српска православна црква у САД и Канади и Митрополија новограчаничка.

Стефановић, Живан (1988). *Српска црква под комунизмом*. Чикаго: самостално издање писца.

Трифунковић, Лаврентије (2007). Љубовија: Манастир Соко, 143–153.

Fahey, Frank J. Vrga, Djuro J. (1975). *Changes and socio-relegious conflict in an ethnic minority group*. San Francisco: R and E Research Associates.

*The Serbian Christian Heritage of America. The Historical, Spiritual, and Cultural Presence of the Orthodox Diaspora in North America 1815–2019* (2019). Edit by Bishop Maxim Vasiljević. Los Angeles – Chicago – New York – Toronto – Belgrad: Sebastian Press, 393–437.

**SOME OPINION PIECES BY VOJVODA MOMČILO ĐUJIĆ  
ON THE SCHISM WITHIN THE SERBIAN ORTHODOX CHURCH IN AMERICA**

Momčilo Đujić (1907–1999) among the expatriates, was known as the leader of the great Serbian Chetniks of Ravna Gora Movement. Although he did not minister, he was active in the Serbian Orthodox Church on the North American continent. He was respected by a large number of believers, and his authority gained in the war was appreciated by many followers of the Serbian Orthodox Diocese in America and Canada, as well as those in Western Europe and Australia. When Bishop Dionisije Milivojević initiated the unprovoked schism in the Serbian Orthodox Church, introducing huge problems, the divide between the believers being among the major ones, Vojvoda Đujić remained faithful to the Serbian Orthodox Church and the suffering hierarchy in the fatherland. From time to time, he would publish opinion pieces on the schism, most often in 'Serbia: Voice of Serbian Fighters for Freedom', a periodical he edited. He was sued for some of the published pieces; however, he never gave up his solid and uncompromising decision to fight for his Church and its flock. He unambiguously identified the heretics by name from the onset of this schism which brought significant problems lasting for thirty years.

This paper features some previously unpublished material – a manifesto, several letters, and some fragments of correspondence Đujić sent to his acquaintance and fellow expatriate, Dr. Đoko Slijepčević (1908–1993), former assistant professor at Belgrade University's Faculty of Orthodox Theology. The documents reveal many details on the witnessing of dark and cruel happenings during the schism from the perspective of an active Chetnik vojvoda-cum-clergyman. The paper reports on known facts as well as on information that has not been systematically investigated and presented in academic writing on Đujić up to now. Moreover, the correspondence featured in this paper divulges concrete steps Đujić made and even actions he took, often with a certain number of guardians of the Church's unity, i.e., with his friends, like-minded people or fellow fighters. Đujić's listing and commenting on the found state after the legally valid return of the Serbian Orthodox Church's Diocese seat in Libertyville to the Serbian Orthodox Church is interesting, as well as his summary of the appalling lack of care for the holy objects and other inventory of this church, of the emptied funds and the sale of church tombs. The paper contributes to the analysis of the schism by shedding light on the role of one of the most famous Chetnik vojvodas, who remained true to his Church and its head and the persevering clergy back in the fatherland, and by providing his testimony about this matter.